

De cyclus van het leven die Annemarie Slobbe benoemt, de “vergankelijke, tijdelijke ruimte die bestaat in onze eigen tijdelijke manifestatie“, “het licht van de dag dat wegebt, plaats maakt voor de nacht”, we zien ze in de werken om ons heen. Deze beelden van het leven als een stille stroom, en wellicht van wat aan het leven vooraf gaat - ervaarbaar gemaakt.

Toen ik een paar weken geleden het atelier van Annemarie binnenliep, werd ik tegelijkertijd meegenomen naar een andere plek dan het atelier. Een plek die ik me meende te herinneren. Waar de tijd langzamer verstreek, waar je rustig gedragen werd en je kon ontwikkelen, waar aandacht heerst.

De mogelijkheid van een onbepaalde, maar wel verwelkomende, ontvangende ruimte, een plek waar niets in het bijzonder *is*, niet gedefinieerd door dingen die al een betekenis en vorm hebben, die de mogelijkheid geeft te vormen en te worden.

Een ruimte die niet uit spullen bestaat maar uit *Spul*.

Wat ik in het atelier van Annemarie zag was onbestemd *Spul*.

Dat *Spul* leek op het eerste gezicht met computertechnieken gemaakt te zijn, maar op het tweede blijken het met *schijnbaar oneindige zorg en aandacht* handgetekende patronen te zijn.

Een plek waar geen hysterie heerst, maar die ook niet sober is – in tegendeel.

Ruimte voor *negativiteit*, dat waren de woorden die in me opkwamen.

Ik realiseerde me tijdens deze eerste ontmoeting met het werk van Annemarie in onze correspondentie, waarin ook het woord “negativiteit” viel, dat er sterke raakvlakken zijn tussen haar denk-, maak- en zijnsrichtingen en de westerse mystieke tradities.

“Volgens het ‘maakbaarheidsideaal’”, schreef Annemarie, is er onvrede met hoe de dingen zijn, hoe *het is*.

Maakbaarheid is een positiviteitsideaal, acceptatie daarentegen een *negatieve* waarde.

Negatief in de zin van: je hoeft er niets voor te doen.

Kijk maar gewoon, en laat het zijn.

De maakbaarheid, de positiviteit is een in onze maatschappij sterk aanwezige waarde.

Het negatieve, daarentegen, is niet populair.

Deze gedachte heeft in alle cultuuruitingen van het westen doorgespeeld en doet, op impliciete en expliciete manieren, tot op de dag van vandaag.

Het licht is beter dan de duisternis

De man dan de vrouw

Wit dan zwart

De geest dan het lichaam

De rede dan de intuïtie

Leven dan dood

Actief dan passief

Volheid, dan leegte

Maken, dan zijn

Jezelf te vormen, dan je te ontspannen, je laten vormen, *door de ruimte waar je immers al in bent.*

“Het lot bepaalt de volgende cirkel.”

Dat is hoe Annemarie, in haar eigen woorden, te werk gaat bij het tot stand brengen van de cyclische potloodtekeningen.

Worden ze dan gemaakt door Annemarie, of laat Annemarie ze ontstaan?

Ik denk dat het een eenheid van tegenstellingen betreft: Annemarie schept een mogelijkheid waarin het werk zich laat maken. Zoiets.

Je kunt het ook zelf zien in haar werk: een aftekening van de plek, oneindige ruimte, leegte, waarin deze tijd zich ontvouwt.

Dat onschuldige frisse blauw als van een heldere hemel, dat op zo'n zachte manier de nietigheid van de schouwer toont.

Het gitzwarte vlak, waarin vormen zich beginnen af te tekenen.

Zulke onversneden aandacht voor oneindige ruimte, de leegte, kende het geaccepteerde, orthodoxe denken in de westerse geschiedenis lange tijd niet – en nog steeds...

Voor ruimte bestond geen eerste woord, filosofisch principe, metafysische status – en wie anders dacht, was een ketter.

En het waren inderdaad door de geschiedenis heen de andersdenkers, de ketters, de vrouwen en de radicalen, die het anders deden, zeiden, moesten.

Dit citaat komt uit een verhandeling van de 13^e – 14^e eeuwse Meister Eckhart:

“Ik heb wel eens gezegd dat er een kracht in de geest is, die als enige vrij is. Soms heb ik daarvan gesproken als een behoedster van de geest; soms heb ik daarvan gesproken als van een licht van de geest; soms heb ik daarvan gesproken als van een vonkje. Nu echter zeg ik: het is noch dit noch dat [...] Het is vrij van alle namen en van alle voorstellingsvormen volkomen ontdaan, *geleegd en vrij, zoals God leeg en vrij is in zichzelf.*”

Eckhart stelde ook dat het hoogste en meest eervolle gebed, het gebed om *niets* was. Pas bij een volledige lediging van jezelf, zou je in staat zijn tot vervulling, en tot het doorgeven van de ruimte. Eckhart werd beschuldigd van pantheïsme en kreeg een lang proces voor de kiesen. Hij stierf voor het einde van dit proces, en werd postuum inderdaad verketterd.

De verering van het positieve en de maakbaarheid van het leven, een traditie gekeerd tegen de gedachte van lotsacceptatie, van laten zijn en van leegte, heeft nog steeds de bovenhand in onze, inmiddels door het neoliberalisme getekende cultuur.

Maar er zijn altijd mensen geweest die het anders wilden, anders zagen, anders deden.

Ik noemde de aangehaalde andersdenkers “radicale” denkers. Dit doe ik niet alleen omdat velen van hen tegen politieke tradities en orthodoxe religiositeit in gingen, maar ook omdat radicaal het woord “radix”, latijn voor ‘wortel’, bevat.

Het radicale betekent terug naar de wortels, waar de tegenstelling begint, voorbij de hiërarchie het voorschieten van het positieve boven het negatieve.

Hoe ziet een radicaal perspectief in de kunst eruit?

Ik denk, onder andere, zoals het werk van Annemarie Slobbe.